

mtatkki

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

mindig vitt a vallásos buzgóság ájtatoskodókat. . . A volt, de az idő által megrongált keresztiek helyébe két áldozatkész család ugyanazon keresztúton más, új kepekkel díszített 14 keresztet állított az ideu; a 7 alsót Moldová: Simon és a többit László Lajos csináltatta. Ezen keresztkekhez vezette a körmejetet Bárány Lukács plebánosunk, ki itt előbb, örmény nyelven, csinos alkalmi beszédet mondott, azután egyenként szentelte fel a szebbnél-szebb koszorúkkal felekesített keresztkek.

Az erdélyi röm. kath statusgyűlésen, mely szept. 24-én nyílt meg Kolozsvárt, nemzetfeleink közül ezek voltak jelen: Simay Gergely kir. tanácsos (Szamosújvár), Placsintár Dávid (Szamosújvár), Csákány Ádeodát (Szamosújvár), Bárány Lukács (Szamosújvár), Markovich Jakab (Erzsébetváros), Karácsony Márton (Maros-Vásárhely), Dániel Joachim (Kolozsvár), Korbuiv Bogdán (Kolozsvár) és Szongott Kristóf (Szamosújvár).

Az egyiptomi örmények gyásza. Távirat hozott értesítést arról, hogy Há g o p i á n Thákvor pasa, ki bizonyos idő óta szívbjában szevedett, hirtelen elhalt. — Thákvor pasa önerején emelkedett fel. 1823-ban született Smyruában, első tanulmányait itt a Meszrob-féle iskolában végezte. Dr. Chorászándseán efendi testvérét vette nőül. Nemzetfeleink azon kiváló fiaihoz tartozott, kik szerencsésjüket a Fáraók földjén alapították meg. Thákvor pasa szegényen ment a Nilus partjára; de munkássága- és ügyességeért megkedvelték a khevid-ok, azért jelentékeny hivatalokra jutott és nagy vagyonra tett szert. Utóbbi időben a vasútak igazgatója és a khevide jóságfelügyelője lett. — Az örmény nemzeti ügynek is előmozdítója volt. Az alexandriai örmény egyház és nemzeti földbirtok, a kairói nemzeti intézmények mind kapcsolatban vannak áldott nevével. De jött a halál és magával ragadta azon reményeket, mikt nemzetfelei munkásságához fűztek. Thákvor pasa a khevidok iránt tanúsított hűsége, műveltsége-, képességeivel Egyiptomban az örménységnek tiszteletet szerzett. 13 éves Leó nevű fiút hagyott hátra.

A kitüntetett katolikos. A perzsa sah gyémánttal kirakott arczképét és sajátkezű levelét adta Makar katolikosnak. E magas kitüntetéssel mostanig csak még a római pápát tisztelte meg ötvenéves jubileuma alkalmával. Krikorisz, a csuhái örmény zárda püspöke, ki az „Oroszlán és nap rend“ jelvényét kapta, Teheránból már útnak indult, hogy az orthodox örmények „pápá“-jának elvigye a főséges ajándékot.

Egy honvéd kitüntetése. Ó felsége Bogdánffy Ferencz kir. tanácsos, szolgálaton kívüli viszonyban levő honvédörnagnak és a honvédelmi magyar ministerium segédhivatali főigazgatójának hosszas és kiváló szolgálatai elismerésül Ferencz József-rendje lovagkeresztjét adományozta.

Felelős szerkesztő és kiadó tulajdonos: SZONGOTT KRISTÓF.

Szamosújvár, Todorán E. „Aurora“ könyvnyomda.

Két
örmény vértanú

(Az aradi Golgothán.)

KISS ERNŐ.

LÁZÁR VILMOS.

magyar-örménység szereplése az 1848/49-iki szabadságharcban, tette fel ismeretes hazafiságokra — a koronát. Mint mindig, — a mióta csak Apafy erdélyi fejedelem alatt bevándoroltak az örmények, — úgy e csodás harcban is egyek voltak a magyarral. Míg az örmény nemzet zöme polgárőrségi szolgálatot

tett az általuk lakott városokban, addig a kiválóbb hősök örökké maradandó dicsfényvel körülvevett nevüket beirták a magyar szabadságharcz felisteneinek névsorába. Sokan, fegyverrel kezükben, a csatatéren estek el hősi halált szenvedve, míg a hősök hősei közül kettő: martyr-halállal mult ki.

Áldassék örökre a Kiss Ernő és a Lázár Vilmos neve, kik az aradi tizenhárom vértanú között a legdicsőbb halállal hozták meg a mi kis nemzetünk részéről a szabad Magyarorszáért az áldozatot.

Az „Armenia“ közönsége, általánosságban bizonyára ismeri a két örmény-magyar vértanú önfeláldozó, tragikus sorsát; de nem hiszem, hogy méltó kegyelettel ne olvasná róluk az alábbi sorokat, melyek élő aradi szemtanúk elbeszélései nyomán adják vissza főleg életük azon mozzanatát, midőn az aradi vár sáncaiban haltak meg mindnyájunkért, kik Magyarország fiai vagyunk.

*

Lázár Vilmos, az eredetére nézve örmény ezredes és hadtestparancsnok, született 1815-ben Nagy-Becsckereken. Korán lépett katonai pályára és mint hadnagy szolgált az osztrák hadseregben; midőn a magyar szabadságharcz támadt — minden habozás nélkül lépett a magyar zászló alá, hol számos csatában kitüntetve magát ezredes és hadtestparancsnok volt akkor, midőn Görgey Világosnál letette a fegyvert . . . és a 13 magyar tábornok, — köztük Lázár és Kiss — az aradi várba kerültek fogságba.

Az október 6-án kivégzett 13 vértanú közül, négyen s jelesül Lázár Vilmos és Kiss Ernő golyóra voltak ítélve.

Reggeli $\frac{3}{4}$ 6 órakor vitték ki őket a vár sáncaiz közé. Lázár kivégzetése napján, Prohászka Ferencz aradvárosi tisztviselőhöz a következő sorokat írta:

»Prohászka úr! Az Isten áldja meg. Ön becsületes ember, az Isten meg fogja önnek hálálni, mit családomért tett, én nem tehetem. Legyen e nehéz perczekben is támasza, istápjá:

Lázár Vilmos,
saját keze irasa.*

U. i.

Vinkler Brunó papom által küldve kaptam ezen drága ereklyét, ki a boldogultnak fehér zsebkeendőjét és

jegygyűrűjét — melyért épen induló valék, — hozá és átadá az ájuzdozó özvegynek.

1849-iki október 6-án. d. e. 9 $\frac{1}{4}$ órakor.

Prohászka Ferencz, m. p.

Ezen utóiratot Prohászka vezette tehát a Lázár utolsó levelére, mit gyóntatópapja kézbesített.

Vinkler Brunó aradi minorita október 6-ikán kora hajnalban ment be a Lázár czellájába, hogy őt vallási vigasztalással lássa el az utolsó útra. Lázárt már egészen felkészülve találta, ki igen megköszönte a szerzetes figyelmét és azután példásan meggyónt és megáldozott. Ezután egy levelet s hozzá mellékelt tárgyakat adott át, hogy Vinkler azokat szeretett nejének született Reviczky Mária bárónőnek adja át. A gyóntatópap ezt megígérte és így távozott a czellából.

A gyóntatópap karonfogva vitte Lázárt a vesztő helyre, hol Lázár őt megcsókolta és arra kérte, hogy ha nem jól találják meglőni, ne engedje kinlődni és kérje meg a vezénylő tisztet, hogy ismételtesse a lövést.

— Isten önnel! — mondá ekkor Lázár és mint három társa, ő is bekötötte szemeit fehér kendőjével és letérdelt. Összetett kezekkel emelé fejét az égre és mondá:

— Istenem! nőm és három gyermekem!

Rögtön előlépett 12 gyalogsági katona és egy-egy tábornokra hárman czélozva, elsütötték fegyvereiket a midőn a vezénylő őrnagy kardjával jelt adott.

Lázár élettelenül dőlt a földre. Azonnal meghalt.

*

Kiss Ernő volt a másik vértanú. Ő Temesvárott született 1800-ban. Valóságos Krözus volt apja, ki Ernő fiát a katonai pályára szánta, huszárnak. Besoroztatása alkalmával, atyja vele ment Pozsonyba, hogy mint hadapródot egy huszárezredbe felvétesse. E végett az illető ezred ezredeséhez ment, hogy besoroztatása érdekében a szükséges lépéseket megtegye.

Az ezredes még nem fejezte be ebédjét s egy kissé boszankodott a látogatás miatt, de azért elfogadta az öreg Kisst, ki kérelmét elő is adta. Kijelenté, hogy fia erőnek erejével huszár akar lenni.

Az egyszerű nemesnek, kinek ruházatából egyáltalán nem lehetett kivenni Krözus voltát, azt mondta kurtán az ezredes, hogy ez ügyben ő nem illetékes és forduljon az öreg a sorozó parancsnoksághoz. Kiss megjegyezte, hogy fiát nem akarja közkatonának adni, hanem hadapródnak szeretné felvétetni a huszárezredbe.

Az ezredes szinte kicsinylőleg mérte végig az öreg Kisst s hidegen szólt:

— Tudja-e kérem, hogy ezredünkben csak főnemeselek vannak, s hogy a tisztikar minta gavallérokból áll? Képzelteti, hogy egy hadapródnak milyen nagy mellékjövedelemre van hát szüksége!

Az öreg Kiss csendesen, nyugodtan mondá:

— Fiamnak tizenhatezer forintot adok havonként; gondolom, hogy ez egy hadapródnak csak elég lesz.

Az ezredes rendkívül elámult e szavakra és épen feladni akart valami mentegetődző dolgot, midőn kinyílt a szomszéd szoba ajtaja és neje lépett be és nagy élénkséggel hívta férjét az ablakhoz.

— Pompás új lovakat hoztak az ezred számára! — mondá lelkesülten.

— Bocsánatot kérek asszonyom, — vágott közbe Kiss, — azok a lovak az én ménesemből valók. Összesen hatvan darab, s fiam huszár felszerelésére szántam!

Az ezredes valóságos extazisba jutott e második egyszerű felfedezésre és kapta sapkáját s kardját és pár perc múlva Kiss Ernő huszár-kadét lett.

Kiss Ernő magas, nyulánk, hajlékony termetű ifjú volt akkor, kinek termetén gyönyörűen állott a festői huszár egyenruha. Nyílt, férfias arca s kiváló műveltsége csakhamar rokonszenvéssé tették őt a tisztikar előtt s bárhol fordult meg, mindenütt elragadta környezetét. Kitűnő lovas volt, s a legszebb telivéreken lovagolt mindig. Hatvan paripáját huszonnyolc csikos gondozására bizta, úgy hogy szolgálja személyzete valóban fejedelmének volt mondható. De mind e pazar pompa és gazdagság közt igen jóságos, mondhatni szelid természetű volt és a katonai szolgálatban rendkívül pontos és lelkiismeretes volt.

Haladt is a rangfokozatban gyorsan; 1842-ben már kapitány volt. Ekkor történt meg vele, hogy a trencsényi gyógyfürdőben tartózkodva, egy kártyajátéki bravourjával nagy feltűnést keltett. Egy lengyel időzött úgyanis e széken alatt a kérdéses fürdőben. Grófnak volt bejegyezve a vendékönyvbe s hazard kártyázásával vonta magára a figyelmet. A force-a az volt, hogy ha észre vette, hogy a tétel nagy, olyankor a játzókat háromszoros-négyszeres tételekkel ijesztgette és így rendesen nem adták meg a kérést s ő csaknem mindig nyert.

Egy nap a „gróf“ négyezer arannyal ijesztgette a játékosokat. Természetesen nem akarta senki e nagy összeget kockáztatni. Kiss Ernő véletlenül ott volt és oda szólott a grófhhoz:

— Tartom a négyezer aranyat! Általános izgalom támadt e szavakra, de a gróf, hogy elijesztsze Kis Ernőt, hatezer aranyat vágott vissza.

Kiss Ernő intett szolgájának s oda szólott:

— Eredj haza és hozd el azt a ládát. Tudod? Pár perc múlva az inas megjelent a ládával. Kiss Ernő felnyitotta. Tele volt arannyal. Belemarkolt.

— Itt van a hatezer arany, — mondá Kiss a mint leolvasta, — és hívok vissza még nyolc ezret!

A lengyel „gróf“ megadta és egy félóra múlva egy krajezár nélkül hagyta el a játékasztalt és másnap a fürdőt.

Kiss Ernő az elnyert nagy összeget az akkori trencsényi alispánnak, Marczibányinak adta át s kérte, hogy ossza ki a kártyázás közben tönkrejutott urak közt. Természetesen nagy gyöngédséggel.

Ilyen gavallér volt az örmény huszárszázados, ki 1848-ban azon császári tisztek egyike volt, kik legelőször léptek át a szorongatott magyar haza védelmére, a honvédségbe és saját költségén tartott fenn a szabadságharc alatt egy egész huszárezredet, melynek parancsnoka volt és a melylyel a Bánátságban keletkezett lázadás elnyomásán harcolt hősökhez méltóan. Kis Ernőt a nemzeti kormány nagyon méltányolta. Tudvalevőleg mint altábornagy tette le a kardot ő is Világosnál. Mint ilyen került fogságba az aradi várba, mialatt kastélyát szétrombolták és több mására menő ezüst

asztali készletét a temesvári császári zsoldosereg lefoglalta.

Igy ült az aradi várban Kiss Ernő, ki a hannoveri-rend birtokosa, a pápai Krisztus-rend lovagja és a magyar-érdemrend középkeresztese volt.

Október 5-ikén (1849) érkezett meg az ő halálos ítélete is az aradi várba Haynautól. Gyóntatóatyául az aradvári káplán Marchot volt melléje kirendelve. Kiss Ernő október hatodikán kora hajnalban szintén nagy ájtatossággal gyónt meg s áldozott és rendkívüli elszántsággal várta a halált.

Reggel $\frac{3}{4}$ 6 órakor ment be hozzája a porkoláb és jelentette, hogy indulni kell a rettenetes útra.

Egyik aradi minorita, — ki szemtanúja volt a kivégzésnek, — beszéli el, hogy Sweidl, Dessewffy, Lázár és Kiss Ernő tábornokokat a vár sáncaiban lötték egyszerre agyon. Kiss Ernő, Sweidl és Dessewffy között állott a sorban egy pár lépésnyi távolságra. Keze újjain ragyogó aranygyűrűket viselt. Midőn a vezénylő őrnagy jelt adott kardjával a katonáknak és a fegyverek eldőrdültek: Kiss Ernő még akkor is mozdulatlanulul térdelve maradt, míg a többiek halva dőltek a porba. Csak vállát furta keresztül egy golyó.

És e rettenetes perczen egy hang nélkül, szoborként térdelt tovább. Csodálatos hősi szív!

A vezénylő őrnagy elsápadva rendelt Kiss Ernő elé más három katonát. Célba vették drága szívét és egy intésre mind a három golyó keresztül furta azt.

— Imára! — hangzott akkor a vezényszó és s katonaság a papokkal együtt letérdelt.

Mondják, hogy kevés szem maradt szárazon.

TÖRÖS TIVADAR.

Az örmények Törökországban.*)

II.

Havartalanul működött új szervezetében a főtanács három évig. Ekkor azonban, látszólag merőben kicsinyes ürügy folytán egyenetlenség tört ki a patriarkha s a konstantinápolyi örmény előkelő világnak egyik legbefolyásosabb tagja között. Az utóbbi barátaival egyetemben, czélul tűzte ki e pillanattól kezdve a patriarkhai hatáskör megszorítását. Személyes ellenszenv vezérelte őket; arra nem is gondoltak, hogy módot fognak nyújtani a népnek nagyobb befolyásra ügyeinek intézésében. Pedig ez lett cselszövényeiknek eredménye.

A konstantinápolyi örménység szabadelvű részének vezére, Ágop efendi (hosszabb ideig tanácsosa a párisi török követségnek) csak hamar belátta, mennyire előnyös az adott helyzet saját elveinek megvalósítására. Kezet fogott hát Mátyás patriarkha ellenfeleivel, s sikerült is keresztül vinnie (1847), hogy két tanács helyeztessék a patriarkha mellé: az egyik egyházi igazgatása fölötti ügyekre, a másik — a céh-testületek által választott husz tagú világi tanács — a polgári ügyeknek kezelésére. Ezzel megdőlt a dolgoknak régi rendje, melyet jelentékenyen megingattak egyébiránt már az 1844-iki újítások is. Az előbbkelők — notabelek — kizárólagos uralmát a közvetlen és általános választás váltotta fel s útja lön ezzel egyenetve a legújabb időkben életbe lépett szervezetnek.

Az elnöki tiszt mindkét tanácsban a patriarkhát illette ugyan, de úgy az egyházi, mint a polgári adminisztrciónak legtöbb eseteiben kötve volt a tanácsok nézetéhez. Megszűnt továbbá honfűtársainak törvényes közvetítője lenni a fényes portánál. Ezt a feladatot, mely eddig mindenkoron össze volt forrva a patriarkhai méltósággal, külön hivatalos közzegre bízták, a melynek tiszte volt ezenfelül a polgári tanács határozatainak végrehajtását is eszközölni. Mind eze-

*) Dádián M. B. herczeg után.